

Wat beleidsmakers en projectmanagers moeten weten van

Natuur bij Rijkswaterstaat Ontsnippering

Het wegenbeleid van Rijkswaterstaat berust op drie pijlers:

- zorg voor doorstroming van het verkeer,
- zorg voor veiligheid op en langs rijkswegen,
- inpassing en beheer van infrastructuur op de aspecten milieu, natuur, landschap en cultuurhistorie.

Beleid natuur, landschap en cultuurhistorie

De inspanningen van Rijkswaterstaat voor natuur, landschap en cultuurhistorie betreffen grofweg:

- inrichting en beheer van berm en voorplanten van planten en kleine dieren, mits dit niet conflicteert met de technische en verkeerskundige functies van de berm,
- reducering van de schadelijke, versnipperende invloed die autosnelwegen hebben op de leefgebieden van plant en dier,
- zorgvuldige landschappelijke inpassing van en respect voor cultuurhistorie.

In deze folder vindt u in kort bestek relevante informatie over ontsnippering bij Rijkswaterstaat: de actuele wettelijke- en beleidskaders, de werkwijze van Rijkswaterstaat en enkele cijfers en nuttige websites.

Wat is ontsnippering?

Wegen en de bijbehorende auto's brengen schade toe aan de natuur. Ze veroorzaken vervuiling, lawaai en licht en regelmatig worden dieren doodgereden.

Bovendien sluiten wegen de leefgebieden van flora en fauna af. Een ingrijpend gevolg daarvan is dat plant- en diersoorten steeds verder worden teruggedrongen tot kleine, geïsoleerde gebieden. Met name nogal wat diersoorten raken inmiddels bedreigd met uitsterven. Rijkswaterstaat tracht daar met ontsnipperingsmaatregelen wat aan te doen: veel barrières in (vaar)wegen worden opgeheven met adequate, op de diersoorten afgestemde faunavoorzieningen. Zo worden de leefgebieden van dier en plant weer vergroot, worden natuurgebieden met elkaar verbonden en kunnen de dieren de weg ongedeed passeren.

Wetgeving en beleid

Voor ontsnippering is onderstaande wet- en regelgeving van belang.

Wetgeving

- *Flora- en faunawet*

De Flora- en faunawet schrijft voor dat ingrepen in de berm geen schade mogen berokkenen aan (vrijwel alle soorten) flora en fauna. Is dat onvermijdelijk, dan moet een ontheffing worden aangevraagd bij het Ministerie van LNV. Voor schade aan vogels wordt overigens vrijwel nooit ontheffing verleend.

- *Natuurbeschermingswet*

De Natuurbeschermingswet zorgt voor bescherming van bijzondere leefgebieden (zoals de Veluwe), zodat de habitats en de soortenrijkdom van plant en dier blijven gewaarborgd.

- *Tracéwetprocedure*

Veel aanlegprojecten volgen de Tracéwetprocedure. Deze verplicht tot een analyse van de ecologische gevolgen van infrastructuuralternatieven en tot het aandragen van oplossingen die de natuurschade reduceren.

Beleid

- *Nota Mobiliteit, 2005 (V&W)*

Draagt de zogenaamde leefbaarheid (natuur en milieu) hoog in het vaandel. Zo wordt in de nota onder meer de noodzaak tot terugdringing van versnippering genoemd. Wat daar concreet onder wordt verstaan, is vervat in het Meerjarenprogramma Ontsnippering (zie toelichting verderop).

- *Nota Ruimte, 2004 (VROM)*

Hierin worden onder meer de noodzaak tot totstandkoming van de ecologische hoofdstructuur en robuuste verbindingen tussen natuurgebieden, maatregelen voor opheffing van barrières door infrastructuur, zorgvuldige inpassing van nieuwe wegen en effectieve ontsnipperende maatregelen behandeld. Rijk en provincies voeren dit beleid uit. De Nota Ruimte omvat het gedachtegoed van de nota Mensen voor natuur, natuur voor mensen uit 2000 en van het Meerjarenprogramma Ontsnippering.

Meerjarenprogramma Ontsnippering

Om concreet uitvoering te geven aan het ontsnipperingsbeleid is het Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO) ontwikkeld. Hierin verbonden de ministers van V&W, LNV en VROM zich in 2004 de barrières in de rijksinfrastructuur (dus wegen, kanalen en spoor) vóór 2018 op te heffen. In het MJPO staan 208 knelpunten omschreven. Essentieel is dat het MJPO uitgaat van een oplossing die aan alle behoeften van een gebied recht doet. Het gaat dus niet uit van een lokaal knelpunt. Een maatregel heeft immers pas zin als deze aansluit op ontwikkelingen die plaatsvinden in een gebied en als ook de andere barrières en knelpunten in een gebied worden aangepakt. Het levert bovendien meer draagvlak op en het kan financieel en organisatorisch voordeel hebben. De provincie voert de regie.

De in het MJPO voorgestelde procedure is als volgt:

- Via het provinciaal platform bepalen de betrokken instanties gezamenlijk wat de oplossing bij de geïdentificeerde knelpunten zal zijn. Hierbij wordt bezien welke andere maatregelen en projecten daarmee in verband staan en hoe de financiering zal plaatsvinden.
- De provincie is regisseur en zorgt voor grondaankoop, inrichting en ontsnipperende maatregelen, aansluitend op de maatregelen aangaande de rijksinfrastructuur.
- LNV toetst of de voorstellen van de provincies passen in de afspraken voor robuuste verbindingen.
- Rijkswaterstaat en/of Prorail dragen zorg voor de realisatie van de concrete maatregelen in en rondom de infrastructuur.
- RWS-DWW coördineert het MJPO.

Bestaande of nieuwe infrastructuur

Voor nieuwe infrastructuur moeten, volgens de Tracéwetprocedure, barrières worden voorkómen. Ontsnipperingsmaatregelen aan nieuwe infrastructuur komen ten laste van dat specifieke project. Het is overigens wenselijk om ook bij verbreding of reconstructie het MJPO te raadplegen. Wellicht kunnen de geïdentificeerde knelpunten in de planstudie c.q. aanleg worden meegenomen.

Werkwijze bij aanleg van faunavoorzieningen

Voor een efficiënt verlopend project, is het voor projectleiders belangrijk dat er vooral in het begin van de ontwerpfase allerlei stappen worden ondernomen.

Dus:

1. Zoek samenwerking

Zoek samenwerking met het provinciaal Platform MJPO en alle andere (potentieel) betrokken organisaties zoals provincies, regiokantoren van LNV, Prorail, DLG en RWS, gemeenten, natuurbeschermingsorganisaties, waterschappen etc. Het is raadzaam ook contact te zoeken met omwonenden en/of recreatieorganisaties. Bij grootschalige ingrepen kan het nuttig zijn om plannen te ontwikkelen aan de hand van ontwerp-ateliers.

2. Quickscan

Begin met een quickscan van beschermde soorten in het gebied waar de ingreep moet plaatsvinden. Op basis hiervan kan een ontwerp worden aangepast en het geeft zicht op eventueel noodzakelijk vervolgonderzoek.

3. Verken de natuur(doelen)

Bepaal de ecologische doelen, het soort barrières en de omgeving van de knelpunten. Stel u op de hoogte van de wijze waarop de dieren het landschap gebruiken en kies vervolgens de meest geschikte faunavoorziening.

4. Ontheffingen en vergunningen

Niet alleen grote projecten zijn onderhevig aan eerdergenoemde wet- en regelgeving, ook de faunavoorzieningen zelf zijn dat. Dus moeten ook ontheffingen en vergunningen worden aangevraagd. Maar hiervoor moet u eerst weten wat u wilt.

Neem vervolgens de faunavoorzieningen tijdig op in beheerplannen en inspectieschema's. Hiermee kan namelijk tijdovende afstemming met de Natuurbeschermingswet worden voorkomen. Ga bovendien na welke mogelijkheden het bestemmings-plan biedt. Ook dit kan lange procedures voorkomen. Bovendien geeft dat de mogelijkheid het functioneren van de maatregel voor lange tijd veilig te stellen.

De meest voorkomende ontheffingen en vergunningen die voor faunavoorzieningen moeten worden aangevraagd zijn: ontheffingen van de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet en een aanleg- en bouwvergunning.

Daarnaast zijn er nog andere, waarvan u een volledig overzicht vindt in de Leidraad Faunavoorzieningen bij Wegen.

Ook moet regelmatig inspectie en onderhoud plaatsvinden. Ontoegankelijke voorzieningen moeten immers worden voorkomen.

Kosten

Soort voorziening	Soort voorziening	Specificatie	Aanlegkosten per eenheid
	Grote faunatunnel	Prefab betonelementen, breedte 10 meter	€ 30.000 - 50.000 / m ²
	Brug (onderdoorgang)	Beton, breedte 7 meter	€ 30.000 - 50.000 / m ²
	Ecoduiker	Prefab betonelementen breedte 2 meter	€ 1200 - 2500 / m ²
	Kleine faunatunnel	Prefab betonelementen breedte 1 meter	€ 1200 - 2500 / m ²
	Dassentunnel	Betonnen buis, diameter 60 cm	€ 700 - 1200 / m ²
	Amfibieentunnel	Betonnen buis, diameter 30 cm	€ 550 - 850 / m ²
	Boombrug	Hout, touwladders	€ 150 - 250 / m ²
	Hop-over	Grondlichaam en aanbrengen jonge beplanting gemengd met oudere bomen	€ 500 - 1500 / m ²
	Viaduct met faunavoorziening (bovenlangs)	Onverharde strook 1 meter breed op bestaand viaduct	€ 140 - 170 / m ²
	Tunnel en viaduct met faunavoorziening	Onverharde strook van 1 meter breed in bestaande tunnel	€ 140 - 170 / m ²
	Brug en duiker met faunavoorziening	Aanbrengen houten plank 60 cm breed	€ 25 - 100 / m ²

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet vereist bij voorziene uitvoering van ontsnipperingsmaatregelen: inventarisatie van beschermde soorten, bepaling van de effecten van ingrepen en toetsing aan de wet (vaststelling of de wet de uitvoering van de maatregelen in beginsel toelaat), uitwerking van eventueel mitigerende en compenserende maatregelen, een protocol dat de schadelijke effecten op de betrokken soorten minimaliseert, eventueel een ontheffingsaanvraag en toezicht op naleving van het protocol en ontheffingsvoorwaarden.

Natuurbeschermingswet

- Ingrepen in gebieden die in de Natuurbeschermingswet zijn aangemerkt als beschermd gebied, behoeven bijna altijd een vergunning. Wanneer de faunavoorzieningen onderdeel zijn van een door minister of Gedeputeerde Staten goedgekeurd beheerplan is dat niet meer nodig (toetsing heeft dan vóór de goedkeuring plaatsgevonden).
- Grote faunavoorzieningen kunnen significante gevolgen hebben voor een beschermd gebied. Daarom is een passende beoordeling van aard en omvang van de effecten nodig, tezamen met een inventarisatie van maatregelen die de effecten kunnen reduceren.

Aanleg- en bouwvergunning

Een aanlegvergunning is nodig omdat deze de werkzaamheden toetst aan de in het bestemmingsplan beschermde waarden. In sommige gemeenten is ook een bouwvergunning vereist.

Werkwijze bij beheer van faunavoorzieningen

Monitoring en inspectie

De aangelegde faunavoorzieningen moeten worden gevolgd op hun functioneren. Monitoring van faunaslachtoffers én het gebruik van faunavoorzieningen gedurende langere tijd is belangrijk. Hiermee kan aan opdrachtgever en maatschappij worden verantwoord in welke mate het geïnvesteerde geld bijdraagt aan de ontsnippering. Vaak verplicht ook de Flora- en faunawet tot monitoring.

Financieringsmogelijkheden

- Voor de financiering van faunavoorzieningen zijn er de volgende mogelijkheden:
- Het MJPO betaalt ontsnipperingsmaatregelen in bestaande rijksinfrastructuur. Hiervoor heeft V&W een bedrag van ruim 250 miljoen euro beschikbaar. Voor ontsnipperingsmaatregelen in robuuste verbindingen heeft LNV 160 miljoen euro.
 - De regeling Stimulering Gebiedsgericht Beleid (SGB) van het Ministerie van LNV bestaat ook, maar geldt niet voor de rijksoverheid.
 - De SGB van LNV wordt in 2007 vervangen door de Wet Investerings Landelijk Gebied (WILG) en de regeling Investerings Landelijk Gebied (ILG). Deze werken met prestatieafspraken tussen Rijk en provincie. De provincie moet aangeven welke gebiedsgerichte rijksdoelen ze in een bepaalde tijd wil realiseren. Op basis daarvan wordt een budget toegekend.
 - Via de provincie is er ook het Fonds Vernieuwing Landelijk Gebied (FVLG) of een vergelijkbaar fonds.

Nuttige informatie

Sites

- www.rwsnatuurenlandschap.nl
- www.lnv.nl
- www.iene.info

Publicaties

- Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO)
- Leidraad Faunavoorzieningen bij Wegen - Delft, Dienst Weg- en Waterbouwkunde, 2005 (de hierin beschreven werkwijze is binnen Rijkswaterstaat verplicht)
- Richtlijnen voor inspectie en onderhoud van faunavoorzieningen bij wegen - Delft, Dienst Weg- en Waterbouwkunde, 2005
- Via Natura nr. 20 - Delft, Dienst Weg- en Waterbouwkunde

Meer weten? Neem contact met ons op!

Rijkswaterstaat
 Dienst Weg- en Waterbouwkunde
 Afdeling IM (Programma Natuur, Landschap en Cultuurhistorie)
 Hans Bekker
 Postbus 5044
 2600 GA DELFT
 Tel. 015-2518470
 hans.bekker@rws.nl

www.rwsnatuurenlandschap.nl

Delft, Rijkswaterstaat, Dienst Weg- en Waterbouwkunde, december 2006